

Buskerud
fylkeskommune

RAPPORT FRA ARKEOLOGISK REGISTRERING

Båtkjølen

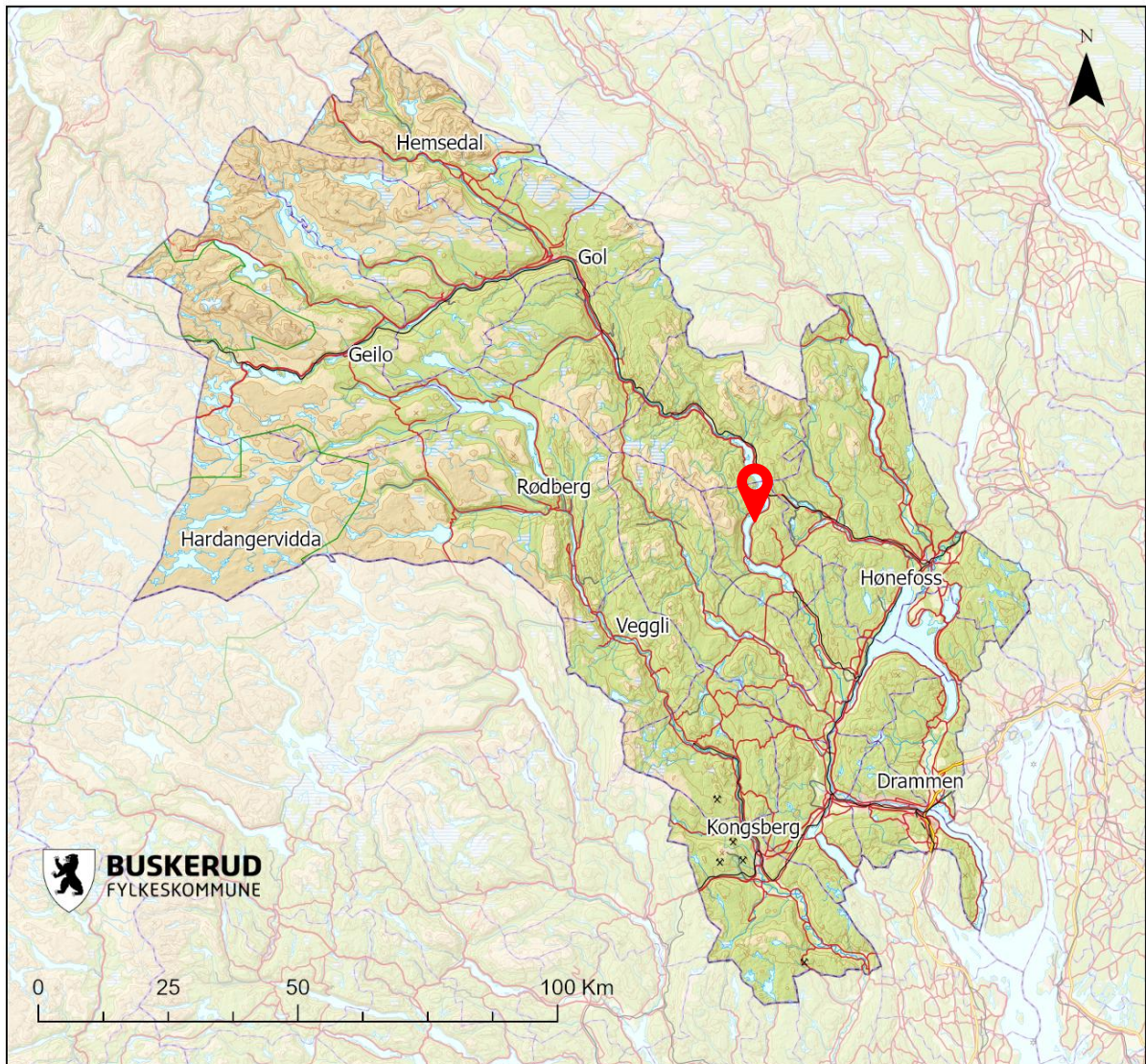
Krødsherad, 2024/14088

Saksnavn		Båtkjølen - gbnr 219/57 m.fl.		
Saksnummer		2024/14088		
Kommune		Krødsherad		
Gårdsnavn – gbnr.		gbnr 219/57 m.fl.		
Tiltakshaver		Båtkjølen Eiendom AS		
Utført av		Periode	Type arbeid	Timer
Sølvi Helene Fossøy		22.04.25	Forarbeid	2 t
Sølvi Helene Fossøy		24.04, 17.06-25.06	Feltarbeid	38,5 t
Sølvi Helene Fossøy		Januar 2026	Etterarbeid	26,5 t
Sum				67 t
Faglige konklusjoner			Kulturminnetype	Askeladden-ID
x	Nye automatisk fredete kulturminner		Dyrkningsflate	ID 334288 ID 334289
x	Nye ikke automatisk fredete kulturminner		Husmannsplass Smieplass	ID 338752-1-7 ID 338720
x	Fra før kjente freda kulturminner		Gravhaug Gravrøys	ID 38994 ID 28995
x	Fra før kjente ikke freda kulturminner		Rydningrøyser Smietuft	D 315568-1-4 ID 74886 ID 315576 ID 315577
Naturvitenskapelige analyser			Antall	
C14-dateringer			2	
Vedartsbestemmelser			2	

Innhold

Bakgrunn for registreringen	5
Sammendrag	5
Deltakere og tidsrom	6
Områdebeskrivelse	6
Gårdshistorie og kulturminner i området	6
Metode	10
Dokumentasjon	10
Registreringens forløp og resultater	11
Beskrivelse	15
Automatisk freda kulturminner	15
Nyere tids kulturminner – ikke automatisk freda	20
Datering	28
Diskusjon	29
Konklusjon	30
Dateringer	31
Fotoliste	32

Figur 1. Planområdet øst for Krøderen i Krødsherad kommune, Kartgrunnlag: Kartverket, lisens CC BY-NC 4.0

Automatisk fredete kulturminner

I Norge er det satt et skille ved året 1537, ved middelalderens slutt. Alle kulturminner eldre enn 1537 er automatisk fredet ifølge **kulturminneloven**. Dette betyr at de er fredet i seg selv, uavhengig av om de er kjent for folk eller ikke. Loven omfatter alle fysiske spor etter mennesker, som for eksempel gjenstander, boplasser, gravminner, produksjonssteder og dyrkningsspor.

Det samme gjelder alle samiske kulturminner fra 1917 eller eldre, og alle skipsfunn og skipslaster som er eldre enn 100 år.

Kulturminner fra etter 1537 kalles nyere tids kulturminner. Disse er ikke automatisk fredet.

Bakgrunn for registreringen

I forbindelse med reguleringsplan for Båtkjølen i Krødsherad kommune utførte Buskerud fylkeskommune en arkeologisk registrering. Hensikten med planarbeidet er å legge til rette for landskapshotell på eiendom 219/57 med tilhørende servicefunksjoner og tilrettelegge for aktiviteter til dette i og ved eiendommen. Asplan Viak utarbeider planen på vegne av tiltakshaver Båtkjølen Eiendom AS.

Fra tidligere kjenner vi flere kulturminner i nærhet til det her aktuelle planområdet. Ut fra områdets topografi og nærhet til kjente automatisk fredete kulturminner varslet Buskerud fylkeskommune i brev av 28.10.2024 om behov for en arkeologisk registrering, jf. kulturminneloven § 9. Hensikten med registreringen var å undersøke om reguleringsplanen kommer i konflikt med automatisk fredete kulturminner.

Sammendrag

Midtre del av planområdet ble registrert i 2023, og denne rapporten tar ikke for seg kulturminnene som ble funnet da. Samtlige kulturminner innenfor hele planområdet vises i tabellene under og kulturminner funnet i 2023 vises i kart figur 5. Under den arkeologiske registreringen i 2025 ble det funnet to dyrkningsflater som etter datering ble avklart som automatisk freda. Det ble også registrert tufter og røyser knyttet til husmannsplassen Stavanesodden, og det ble funnet slagg fra en smieplass.

Fra før kjente kulturminner innenfor planområdet

ID-nr.	Type	Gnr/bnr	Fredningsstatus
ID 28995	Gravhaug	219/1	Automatisk freda
ID 74886	Gravrøys	219/57	Automatisk freda
ID 315568 -1 - 4	Rydningsrøys	219/57	Ikke freda
ID 74886	Rydningsrøys	219/57	Ikke freda
ID 315576	Rydningsrøys	219/57	Ikke freda
ID 315577	Smietuft	219/1	Ikke Freda

Nyregistrerte kulturminner innenfor planområdet

ID-nr.	Type	Gnr/bnr	Fredningsstatus
ID 334288	Dyrkningsflate	219/1	Automatisk freda
ID 334289	Dyrkningsflate	219/57 og 219/1	Automatisk freda
ID 338752	Husmannsplass	219/1	Ikke freda
ID 338720	Smieplass	219/1	Ikke freda

Deltakere og tidsrom

Registreringen ble utført av arkeolog Sølvi Helene Fossøy fra Buskerud fylkeskommune. Feltarbeidet tok fem dager og ble gjennomført i slutten av april og i slutten av juni 2025.

Områdebeskrivelse

Planområdet ligger langs innsjøen Krøderens østre kant, 8 km nord for Noresund, og strekker seg fra fylkesvei 280 ned til vannet mellom Veikåker kapell og dyrket mark nedenfor tunet på Veikåker. Området er preget av gammel gjengrodd beitemark med blandingsskog. Gjennom planområdet er det gravd en vannledning fra Veikåker kapell og sørover. Den kan i dag bare sees som en smal terrasse som følger terrenget bortover. I søndre ende av planområdet er det en kraftig bergrygg som er helt skrin. Sør for denne, langs åkermarken er en rekke gamle, flotte eiketrær og noen store lindetrær.

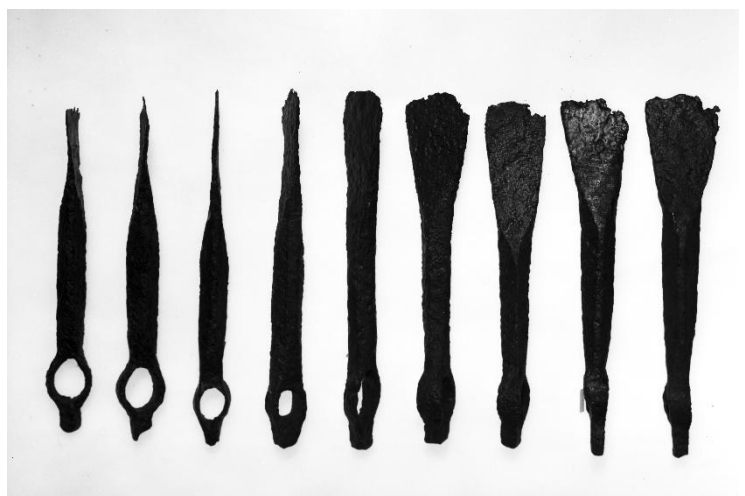
Gårdshistorie og kulturminner i området

Midtre del av planområdet ble arkeologisk registrert i 2023. Det ble da ikke registrert nye automatisk freda kulturminner, men det var kjent en gravhaug (ID 28995) og en gravrøys (ID 74886) i området. Disse gravminnene tyder på en fast bosetning ved Veikåker gjennom jernalderen. Se kartet under for oversikt over funn i 2023.

Det er gjort flere gjenstandsfunn nær veikåker. Eldst er løsfunn av flint, en flekke og avslag (C4670, C5364), som er funnet i nordenden av planområdet, ved Stavanesodden. Ellers ser de fleste registrerte gjenstandsfunnene ut til å stamme fra jernalder og kanskje spesifikt vikingtid. Gjenstandene er våpen og annet redskap som trolig har vært gravgaver (Øks C20438, pilspiss C4671/b, spydspiss C4671/a, pålestavspiss C4673, saks, bissel hvirvel C4674, plogjern C4672, jernsigd). Sigden skal være oppbevart på Veikåker gård.

På Veikåker er det også blitt funnet ti jernbarrer (C32244). Jern som ble produsert i jernalderen ble oppbevart i slike jernbarrer før de ble formet til redskap. De har vært en verdifull materialressurs. Produksjonen av jern har vært stor oppover Hallingdal i slutten av jernalderen og i middelalderen.

Figur 2. Ni av ti jernbarrer funnet på Veikåker. Den siste jernbarren er oppbevart på Norsk skogbruksmuseum. Kulturhistorisk museum/UiO CC BY-SA 4.0

Veikåker ble første gang nevnt i skriftlige kilder i 1325 (Oluf Rygh, Norske Gaardnavne). Det fortelles også at det kan ha stått en kirke på Veikåker i middelalderen. En rekke eldre eiketrær skal ha gått fra gården og ned til kirken. Rundt gården sees fortsatt flere eiketrær, hvor det ellers i området ikke er eik.

Fra 1789 var gården skysstasjon. I fylkeskommunens uttalelse av 25.10.2020 beskrives bygningene på gården som *«gode eksempler på byggeskikken i midtre deler av Buskerud fra begynnelsen av 1800- tallet og framover. Bygningene er lite endret, og har følgelig en høy grad av autenticitet.»*

Nedenfor Veikåker kapell, ved Stavanesodden, har det ligget en husmannsplass som var bebodd frem til starten av 1900-tallet.

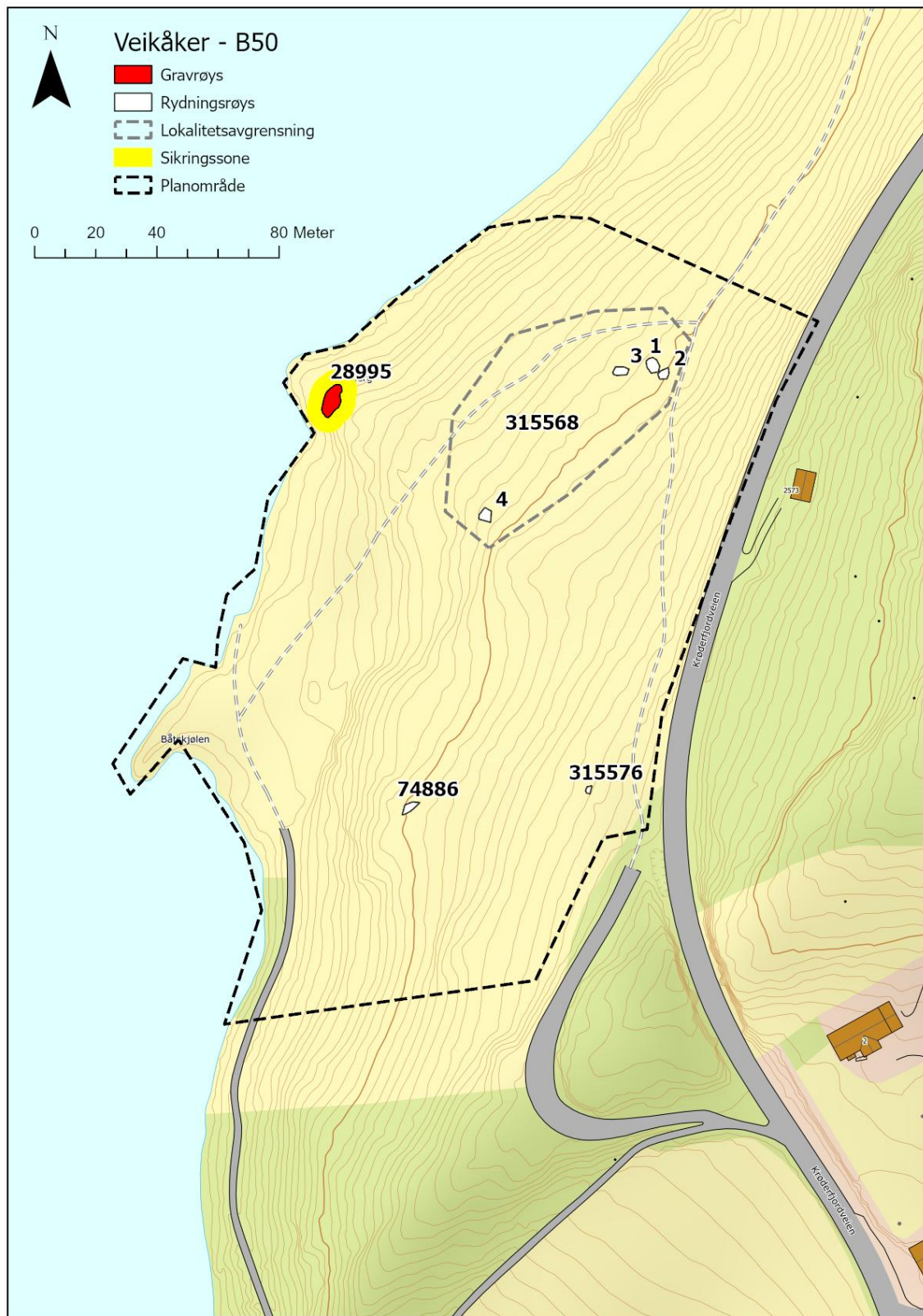
Figur 3. Veikåker gård.

Figur 4. Båtskjølen, sett mot vest.

Hovedperiode	Underperioder	Fase	Tidsspenn
Steinalder	Eldre steinalder	Tidligmesolitikum (TM)	ca. 9500–8300 f.Kr.
		Mellommesolitikum (MM)	ca. 8300–6350 f.Kr.
		Seinmesolitikum (SM), nøstvetfasen	ca. 6350–4650 f.Kr.
		Seinmesolitikum (SM), kjeøyfasen	ca. 4650–3900 f.Kr.
	Yngre steinalder	Tidligneolitikum (TN)	ca. 3900–3300 f.Kr.
		Mellomneolitikum A (MNa)	ca. 3300–2800 f.Kr.
		Mellomneolitikum B (MNb)	ca. 2800–2300 f.Kr.
		Seinneolitikum (SN)	ca. 2300–1700 f.Kr.
Bronsealder	Eldre bronsealder	Eldre bronsealder (EBA), per. I–III	ca. 1700–1100 f.Kr.
	Yngre bronsealder	Yngre bronsealder (YBA), per. IV–VI	ca. 1100–500 f.Kr.
Jernalder	Eldre jernalder	Førromersk jernalder (FRJA)	ca. 500 f.Kr. –Kr.f.
		Romertid (RT)	ca. Kr.f.–400 e.Kr.
		Folkevandringstid (FVT)	ca. 400–550 e.Kr.
	Yngre jernalder	Merovingertid (MVT)	ca. 550–800 e.Kr.
		Vikingtid (VT)	ca. 800–1030 e.Kr.
Middelalder	Middelalder	Tidlig middelalder (TMA)	ca. 1030–1130 e.Kr.
		Høymiddelalder (HMA)	ca. 1130–1350 e.Kr.
		Seinmiddelalder (SMA)	Ca. 1350–1537 e.Kr.

Tabell 1. Oversikt over arkeologiske perioder. Etter Reitan 2014.

Figur 5. Kulturminner registrert i forbindelse med Reguleringsplan for Veikåker - B50 i 2023. Disse kulturminnene blir ikke beskrevet i denne rapporten.

Metode

Ved denne registreringen ble følgende metoder brukt:

Overflateregistrering

I skog og utmark blir området registrert til fots og gjennomgått systematisk for å se etter kulturminner som er synlige på overflaten, slik som gravhauger, gravrøyser, steinstrenger, jernvinneanlegg, kullgroper, tufter, hulveier mfl. Overflateregistreringen gir også grunnlag for planlegging av eventuelle videre undersøkelser. Områdets topografi, undergrunn og plassering i forhold til kjente funn i nærområdet vurderes.

Prøvestikking

Prøvestikking benyttes hovedsakelig for å påvise kulturspor fra steinalderen, for eksempel bearbeidet flint og andre steinsorter. Ved prøvestikking blir det gravd prøveruter på ca. 40 x 40 cm ned til steril undergrunn eller berg. De oppgravde massene blir såldet gjennom et håndholdt såld, enten ved tørrsålding eller – om mulig – med vannsålding. Områder som har egnet seg til bosetning blir prioritert i undersøkelsen. Lokaliseringsfaktorer kan være godt drenert undergrunn, nærhet til ferskvann og gode havnemuligheter den gang sjøen sto høyere. Prøvestikk benyttes også for å påvise eldre dyrkningslag i områder hvor det ikke er aktuelt å bruke gravemaskin, for eksempel i områder tilknyttet setre, ødegårder eller i tett skog.

LiDAR

I forkant av prosjektet studeres tilgjengelige høydekart utarbeidet fra flybåren laserskanning av området (*LiDAR*). På kartene kan terrengformasjoner framstå som høyder og groper. Disse formasjonene kan for eksempel være gravhauger, kullgroper, tjæremiler, kullmiler, kullgroper og hulveier. Kartene viser imidlertid ikke med sikkerhet hva terrengformasjonene er, og anomaliene må derfor befares for å kunne fastslå om de er kulturminner eller natur.

Dokumentasjon

Dokumentasjon i felt blir gjort ved digitale foto og beskrivelser av kulturminnene. Automatisk freda kulturminner er målt inn med CPOS med RTK-fix. Ved behov er det også tegnet. Alle bilder er lagret hos Buskerud fylkeskommune, også bilder som ikke er med i rapporten. Det ble tatt jordprøver/kullprøver i profil av kulturminner hvor man har ønsket å gjøre en datering for å nærmere avklare kulturminnets alder.

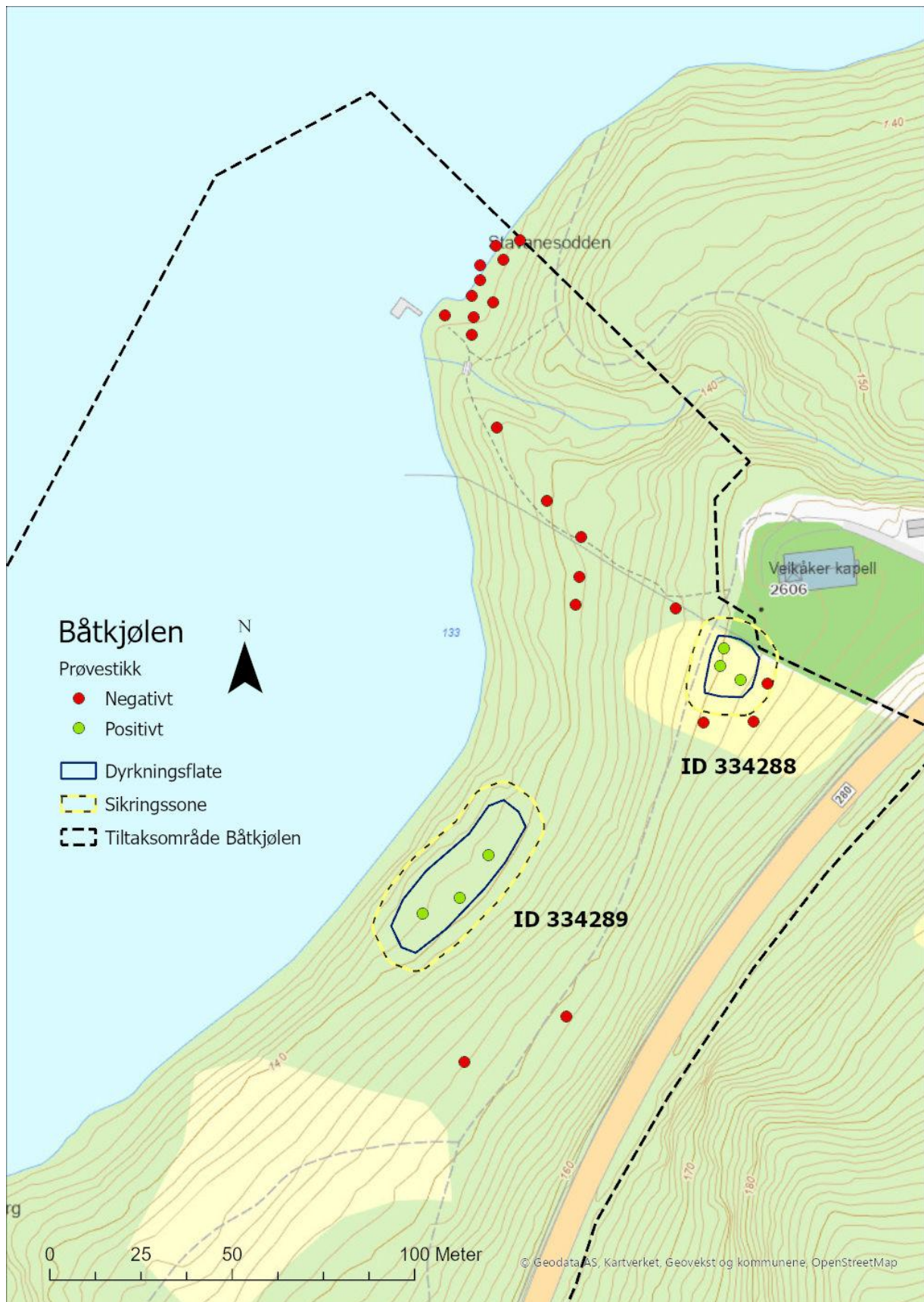
Registreringens forløp og resultater

Da midtre del av planområdet var tidligere registrert ble det ikke utført noen undersøkelser her. De arkeologiske undersøkelsene beskrevet omfatter derfor søndre og nordre del av planområdet. Innenfor prosjektplanen var det lagt opp mulighet til å gjøre arkeologisk registrering ved maskinell sjakting. På den første dagen i felt ble det derfor gjort en vurdering av potensialet, og det ble bestemt å heller undersøke de aktuelle områdene ved prøvestikking. Det er tidligere kjent funn av slått flint fra steinalderen ved Stavanesodden. Det ble derfor lagt noe arbeid i å undersøke strandsonen her i tilfelle man kunne finne flint fra strandbunden bosetning.

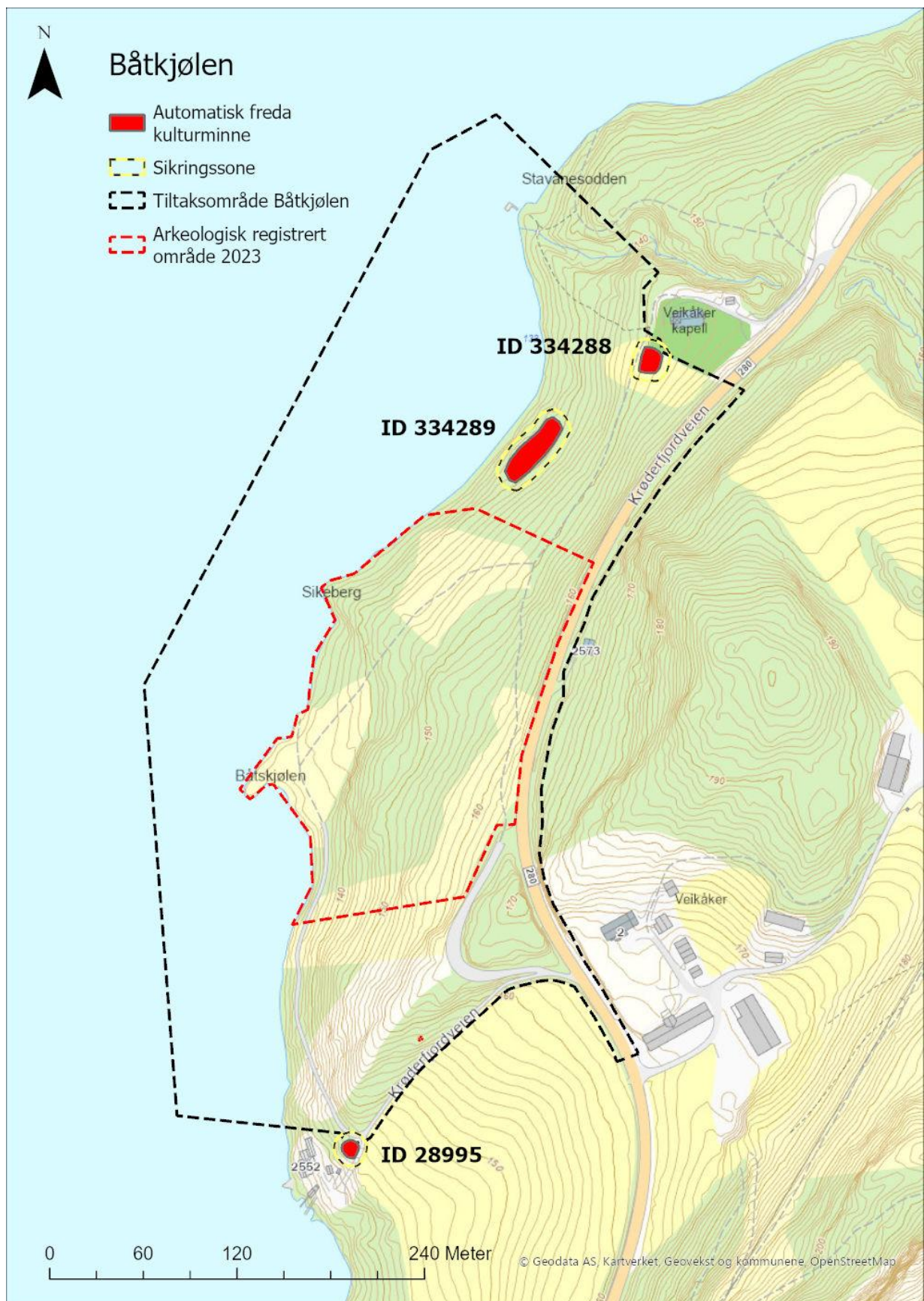
Det ble gjort noe prøvestikking etter funn fra steinalderen på fine flater og nede ved Krøderen, men det ble ikke gjort steinalderfunn. Det ble derimot funnet to dyrkningsflater. Ned mot Krøderen i søndre del av planområdet er det svært fine sva med bevart istidsoverflate. Her ble det søkt etter helleristninger, da de ofte ble hugget tett på elver og vann. Plassering tilsier at potensialet for funn av helleristninger sannsynligvis er høyere på selve Båtskjølen, men slikt ble ikke funnet under 2023-undersøkelsen. Overflaten på Båtskjølen er til dels ganske forvitret og det vokser mye mose og lav på berget. Helt sør i planområdet er det kjent en gravhaug ID 38994. Denne ble kontrollregistrert og målt inn på nytt.

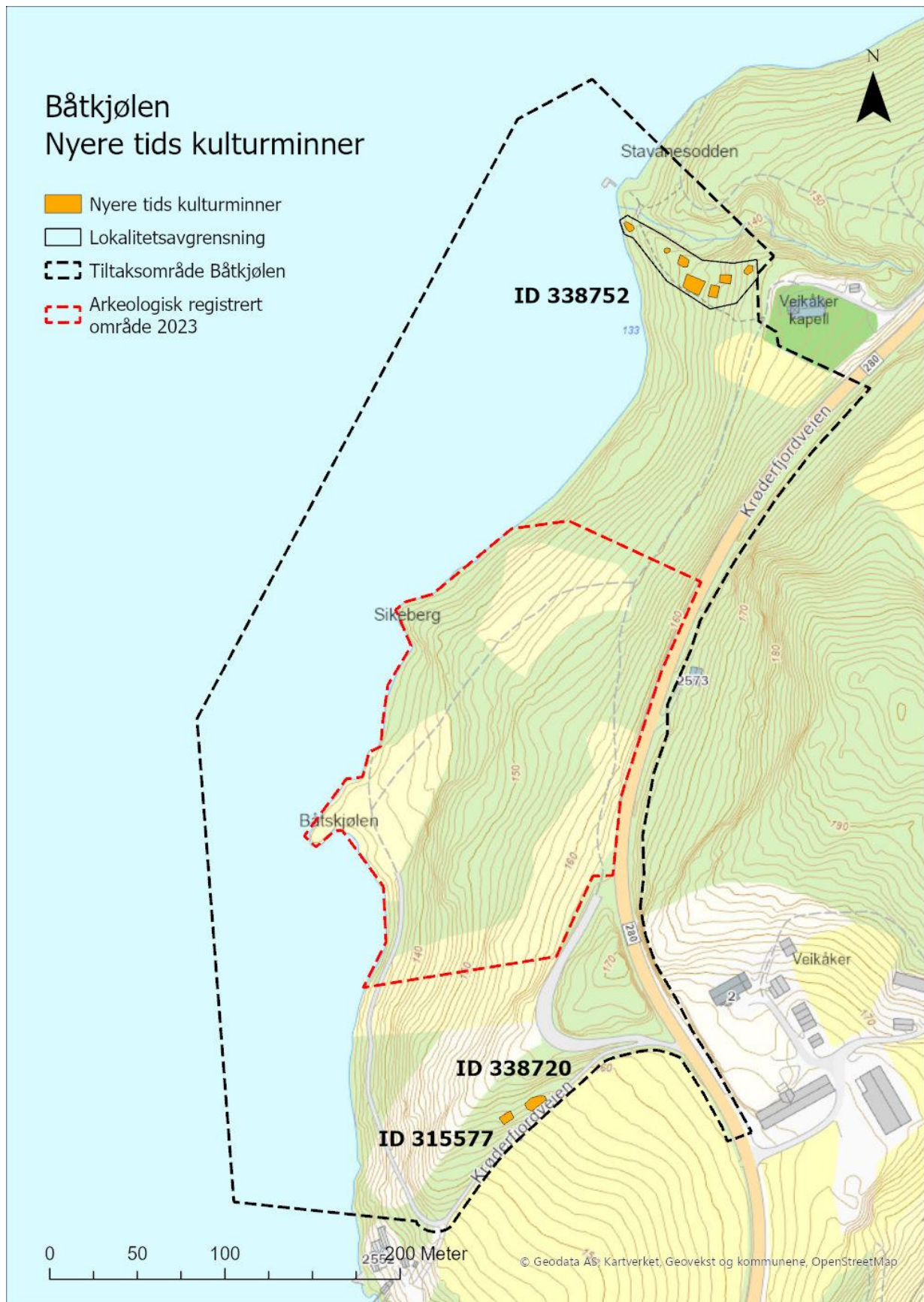
Figur 6. Fine sva langs Krøderen sør for Båtskjølen som synes bakerst i bildet.

Figur 7. Prøvestikk og dyrkningsflater funnet ved prøvestikking innenfor planområdet.

Figur 8. Automatisk freda kulturminner innenfor det utvidede planområdet.

Figur 9. Nyere tids kulturminner funnet under registreringen i 2025 av det utvidede planområdet.

Beskrivelse

Automatisk freda kulturminner

Dyrkningsflate – Kapellåkeren ID 334288

På den flateste delen av åkerflaten rett sør for Veikåker kapell ble det ved prøvestikking funnet en dyrkningsflate påvist i tre positive prøvestikk. Dyrkningsflaten er ikke avgrenset mot nord hvor det er gravplass som er utenfor planområde, men den ble ellers avgrenset ved prøvestikk til et område på 16 x 13 m på oversiden av traktorveien. I et prøvestikk lengst i nord var det to synlige kullholdige lag i profilen, mens de to andre rutene med synlig dyrkningslag bare hadde et kullholdig lag. Dyrkningsflaten ble nærmere undersøkt ved en utvidet prøverute på 55 x 30 cm for få bedre klarhet i lagene. I massene fra prøveruten ble det funnet en glassaktig slaggbitt, men den ble ikke funnet knyttet til et lag og har ikke vært mulig å nærmere identifisere.

Undergrunnen besto av orange morene med sand, grus og stein og lå på 60- 40 cm dybde. Dypest nederst mot nord og noe grunnere sør og øst i terrenget.

I prøveruta med to kullholdige lag var stratigrafien som følgende:

Lag 1: 60-57 cm. Sandig, brunt jordlag med morenestein <10cm.

Lag 2. 57-48 cm. Kullag med kullbiter opp til 1,5 cm. Sandig lag med kulestein <10 cm. Datert til 382-532 e.Kr.

Lag 3. 48- 43 cm. Brunt, sandig jordlag. Noen få stein.

Lag 4. 43- 40 cm. Mørk stripe med jord og biter av kull på toppen av de steinholdige massene.

Lag 5. 40 – 0 cm. Sandig, brunt jordlag.

Det ble tatt kullprøver av de kullholdige lagene (2 og 4), og prøven av lag 2 ble datert ved C14-datering. Dateringen var til 382 – 532 e.Kr som er i fra slutten av romertid og inn i folkevandringstiden i eldre jernalder. De to kullholdige lagene kan tyde på at åkeren har blitt ryddet i to ulike perioder. Om man ser dateringen på dyrkningsflaten ID 334287 er denne datert til høymiddelalderen 1162 – 1257 e.Kr. Det er ikke utenkelig at det øverste laget på dyrkningsflaten ved kapellet kan stamme fra samme periode, om det har blitt foretatt en nydyrkning av åkerlapper i utkantene i denne perioden.

Figur 10. Nedre del av dyrkningsflate ID 334288, sett mot sør. Avbildet er det dokumenterte prøvesticket hvor det ble tatt C14-prøver.

Figur 11. Prøvestikk i dyrkningsflate ID 334288.

Dyrkningsflate ID 334289

En terrasse like over Krøderen hvor det i dag er eldre, gjengrodd åkermark. I tre prøvestikk på flaten ble det funnet et dyrkingslag under 30-35 cm mager brunjord.

Dyrkingslaget består av 5-10 cm mørkere, kullholdig jord med noe sand. Undergrunnen består av fin sandgrunn. Dyrkningsflaten ble topologisk avgrenset.

En kullprøve av dyrkingslaget ble tatt i ps22 helt nord i lokaliteten, som ble datert til høymiddelalderen, 1162 – 1254 e.Kr.

Figur 12. PS 22 sett i profil. Dyrkningslaget synes tydelig i bunnen over den naturlige undergrunnen.

Figur 13. PS 22 i nordre ende av dyrkningsflaten ID 334288.

Kontrollregistrering

Gravhaug ID 38994 - Surapalhaugen

Fra før var det kjent en gravhaug like utenfor planområdet søndre ende. Gravhaugen ble kontrollregistrert og målt inn på nytt. Etter ny innmåling ligger nordre kant av haugen innenfor planområdet, og mye av sikringssonen.

Ny beskrivelse, 2025

Gravhaug nedenfor og i kant av veidele. Nordøstre og østre kant av haugen er kuttet av veiene. Jevnt avrundet haug med flat topp og antydning til grop i N kant. I gropa og kant av veien kan man se at haugen er steinblandet. Haugen måler 12 m i diameter. Den danner bare en svak forhøyning fra veibanen, men måler ca. 1,4 m fra nedsiden.

Øverst i kant av haugen er det ryddet en parkering inn på gravhaugen, hvor det lå tømmer. I nedkant av haugen ligger en tilgrodd rygg med jord, 50-60 cm høy. Det er usikkert om dette er massene som ble lovet fjernet i 2023. Massene ligger fra gravhaugens kant og nedover innenfor sikringssona.

Navnet Surapalhaugen tyder på at det har vokst villepler der.

Beskrivelse i Askeladden:

Rundhaug. Klart markert, lett synlig i terrenget. Bygget av steinblandet jord. En del rundkamp synlig i dagen, især i V, men denne er sannsynligvis kastet på seinere. 1m utenfor V-kanten av haugen en del små rundkamp plassert parallelt med haugen, l 4m. Kan ikke påvises andre steder rundt haugen. (Brev fra lensmannen i 1911 sier at haugen er omgitt av en ring små kampestein). Sidene er ujevne som følge av pløying. Dype spor i retning VSV-ØNØ flere steder. Haugen synes ellers urørt. Bevokst med frodig gras, tett kjerr av busker, og et par mindre løvtrær. D 11m, h i ØNØ 0,4m, h i VSV 1,4m. På jorden 70m SØ for haugen var tidligere en stor forhøyning, kalt Surapalhaugen. Der skal det iflg avdøde Thor Wegager ha ligget en gammel kirke. Han skal delvis begrunnet dette med at det stod en rekke gamle eiketrær i hesteskoform N, Ø og S for området (antydning på flyfoto 797 B21). I dag ser man bare eik i N-kant av området. I 1958 ble haugen utpløyd da man skulle kunne fylle igjen en NVSØ-gående forsenkning i terrenget. Arbeidet stoppet opp, og i dag ligger en grusholdig forhøyning igjen i terrenget. Orientert NV-SØ. L 50m, br 30m, omgitt av en voll (utpløyd jord).

2023: Gravhaugen ble observert i forbindelse med reguleringsplan for Veikåker - felt B50. Det var da plassert en båt på haugen, i kant av veien. Grunneier Jøran Sundvoll på hytta lovet å fjerne denne. Langs kanten av gravhaugen var det lagt opp masser med jord i forbindelse med graving lenger ned på eiendommen. Grunneier tok kontakt gravemaskinfører slik at han skånsomt skulle fjerne massene.

Haugen var ellers i litt sliten forfatning, preget av veiene som går langs kantene, og at den brukes som parkeringsplass i veikrysset

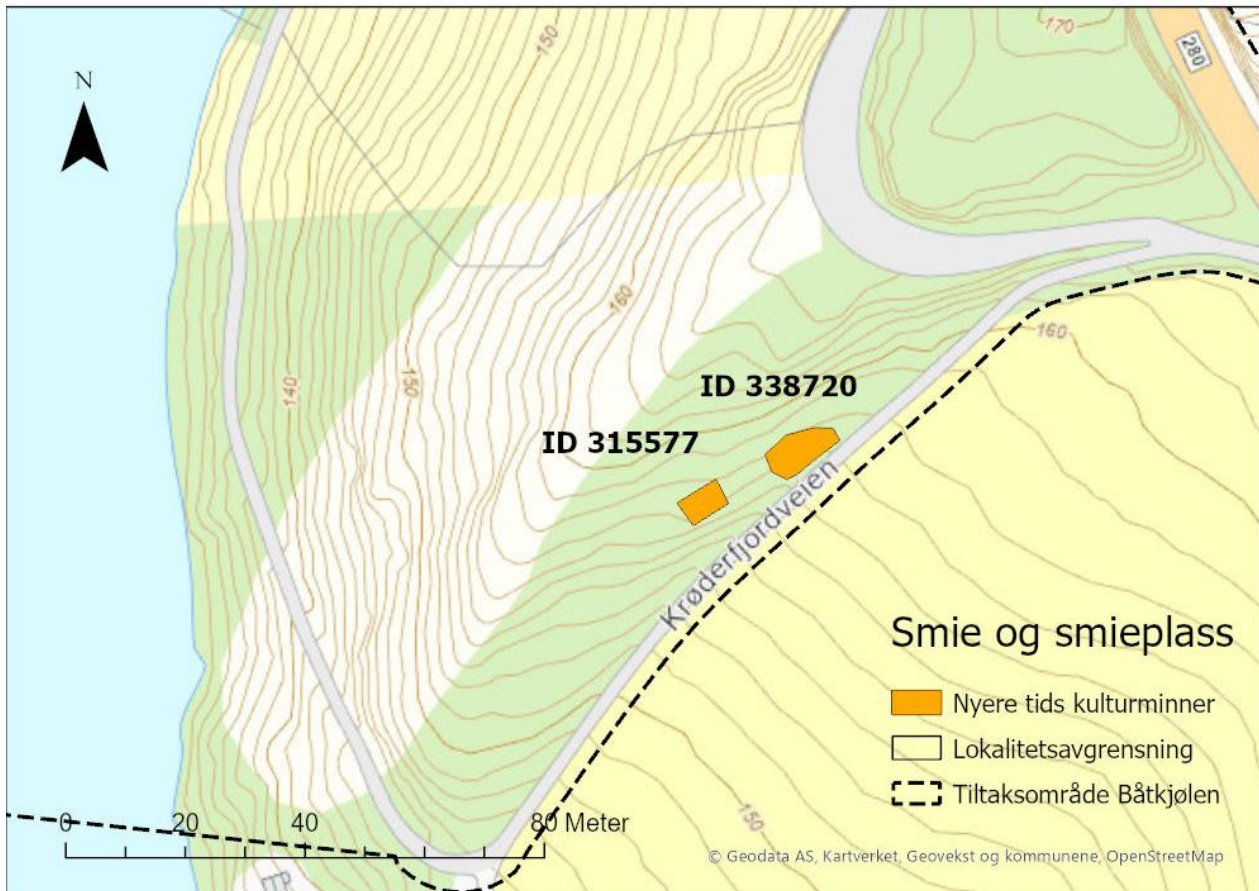

Figur 14. Gravhaug ID 38994 Sett mot sør.

Figur 15. Gravhaugen (ID 38994) ligger midt i et veidele.

Nyere tids kulturminner – ikke automatisk freda

Figur 16. I søndre del av planområdet ble det funnet en smietuft og en smieplass med slagghaug.

Smietuft. ID 315577

På kanten av skråning ned mot en grusvei ligger en tuft. Den har en oppmurt grunnflate i tørrmurt naturstein og måler 8 x 5 m. Nord for tufta ligger en bergrygg, mens nedenfor i sør ligger grusvei og åker. Midt på tuftas nordre langsida ligger et ildsted eller esse som måler 130 x 150 cm. Det er tørrmurt i naturstein og er 50 cm høyt. I dag er det noe utrast. Rundt og i essen ligger det biter av slag og koks. I ene hjørnet av tufta står et flerstammet eiketre. Treet i seg selv antyder en viss alder på bruken av tufta. Det er ikke noe kullag i bunnen av tufta og heller ikke mye rester av spiker og liknende, så det er sannsynlig at bygningen ble plukket ned heller enn at den brant eller forfalt på stedet.

Grunneier på hytta nedenfor smia (gnr/bnr 219/56) kjente til tufta og hadde hørt at det var en smietuft. I dag står det en smie ovenfor tunet på Veikåker. I sefrak-beskrivelsen opplyses det om at på et bilde fra 1903 sto smien på nedsiden av tunet. Smien skal ha blitt flyttet av Thor Wegager. Den er estimert bygget til omtrent 1850-1874. Huset måler 9,6 x 5 m, men skal etter flytting ha blitt slått sammen med et badstuebygg. Bildet fra 1903 vil kunne gi indikasjoner på om smietuften er den opprinnelige plasseringen til dagens smie.

Figur 17. Funn av koks og slagg ved essa i smietuft ID 315577

Figur 18. Smietuft ID 315577. Midt i bildet kan man skimte ildsted/esse.

Slagghaug – Smieplass ID 338720

På toppen av veiskjæring ligger sintret slag og kull. Terrenget virker noe bearbeidet og nedskrap, kanskje i forbindelse med etableringen av veien. Slagget er spredd noe utover og det er mest slag mot vest, og kull i øst.

Det ble satt et prøvestikk i toppen av den mest kompakte delen av slagghaugen for å ta ut en kullprøve. Prøvestikket viste 25 cm kullholdig jord med biter av sintret slag over lys brun pulverjord. Midt i prøvestikket ble det funnet en pipestilk fra en krittpipe. Pipestilken er 3,5 cm lang med en brutt ende, hvor den andre enden er munnstykket. Den brutte enden er 9 mm tykk med et 2 mm hull. Det ble tatt en kullprøve i bunnen av kullaget, men denne ble ikke datert. Kritt pipa viser nemlig at dette er en nyere tids slagghaug da kritt piper ble tatt i bruk fra 1600-tallet og fremover. Slagghaugen kan dermed trolig knyttes til en gårdsmie, mulig et stavbygg som ikke har etterlatt synlige spor. Den ligger 9 m på oversiden av smietufta. Det er lite sannsynlig at slagget ble fraktet opp dit fra smietufta. Da er det mer trolig at slagghaugen stammer fra en tidligere smie, uten steinbygget grunnmur.

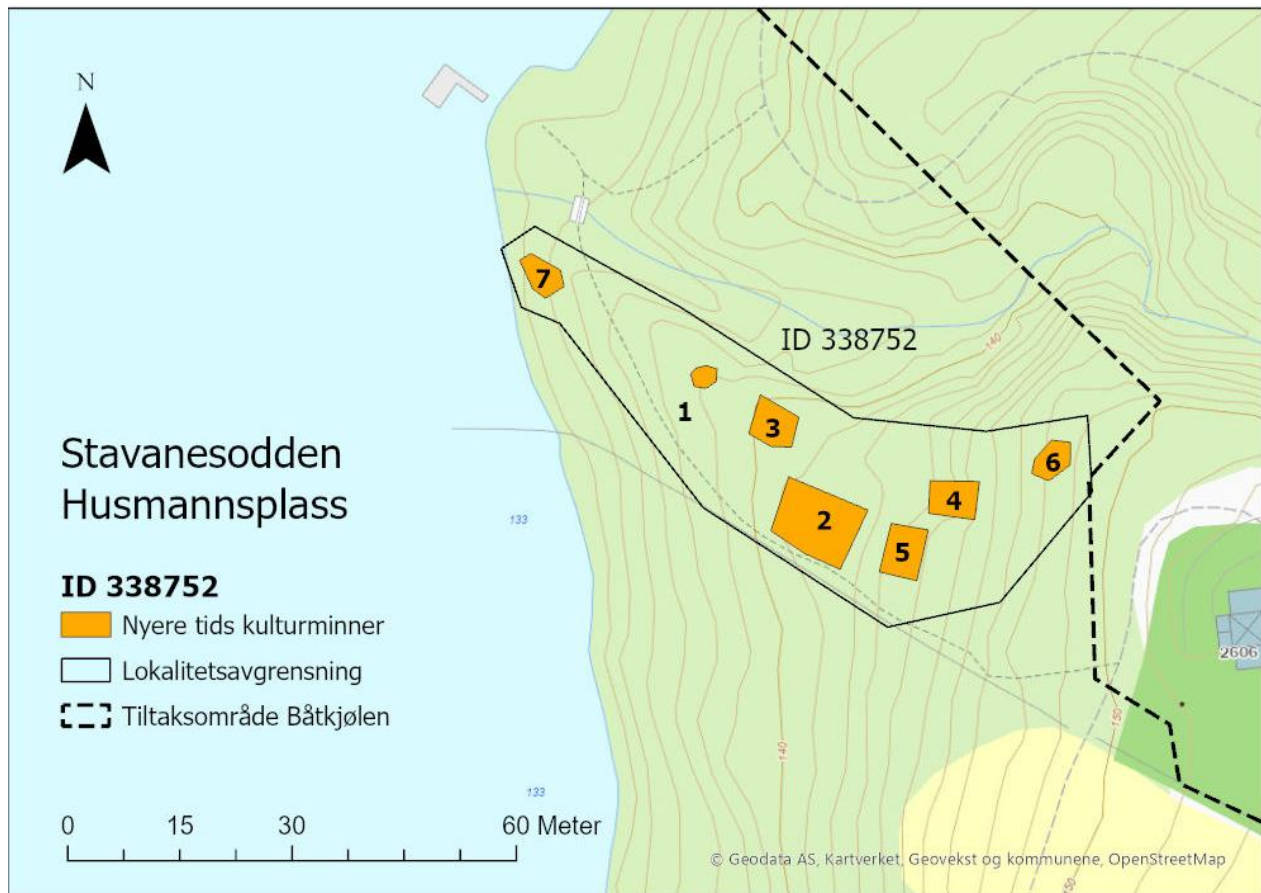
Figur 19. Smieplassen med slagghaug og kull. ID 338720. Her ser man også rester etter eikealleen som har gått ned fra Veikåker.

Figur 20. Sintret slagg fra smieplassen.

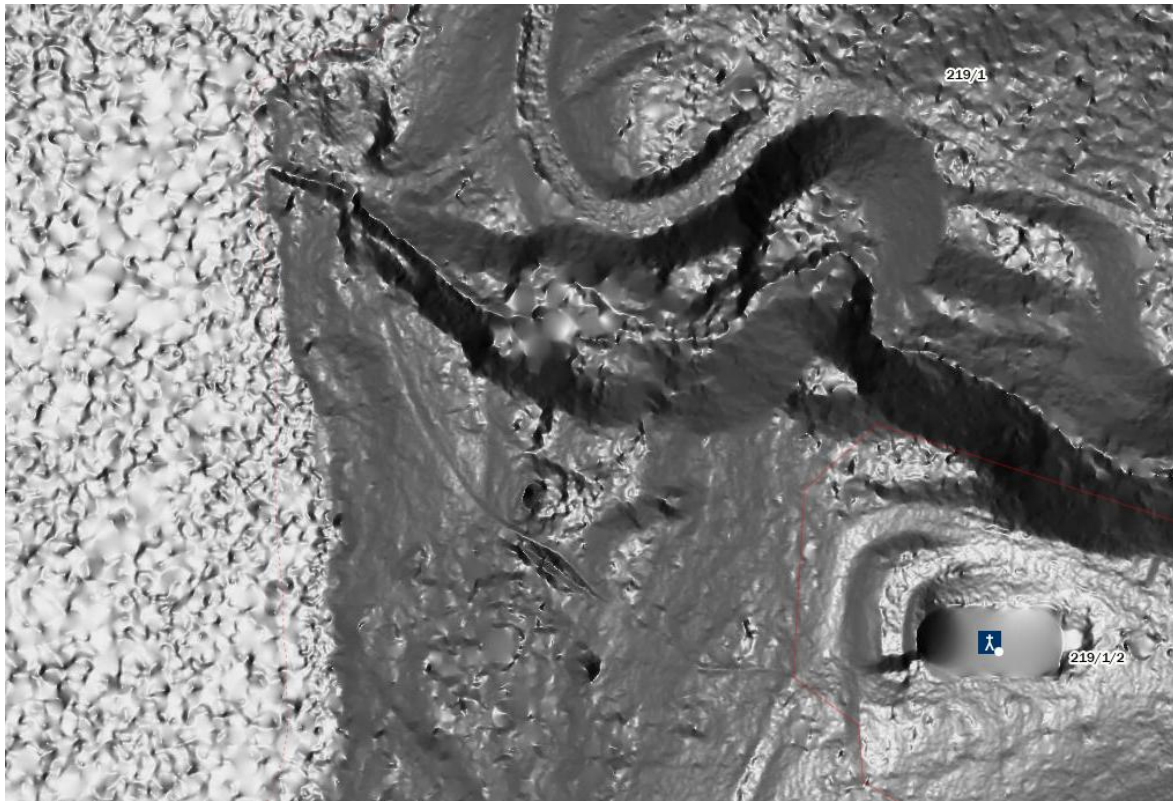
Figur 21. Pipestilk fra krittpipe funnet i prøvestikk i slagghaugen på smieplassen. Disse dateres fra 1600-tallet og fremover og gir en bakre datering for hvor gammel smieplassen kan være.

Husmannsplass: Stavanesodden, ID 338752

På ryggen nedover mot Krøderen på nedsiden av Veikåker kapell ligger tuften etter husmannsplassen Stavanesodden. I bygdeboka nevnes Stavanes og Stavanesodden, og at det ikke er helt godt å holde de klart fra hverandre. Da det antas å ikke ha vært hus ved det nåværende Stavanes kan det være tuftene ved Stavanesodden det gjelder ved skyldsettingen av Stavanes før 1676 (Mørch, 1974, s. 566). Husmannsplassen var trolig bebodd inn på starten av 1900-tallet.

I dag synes spor etter tre tufter, en mulig tuft og to rydningsrøyer i noe gjengrodd engmark. Tuftene ligger på en liten flate på en smal rygg. Med tanke på den begrensede plassen ville det vært rart om ikke den langt større flaten, der kapellet står i dag, også har vært benyttet.

Figur 22. Nedenfor kapellet, helt nord i planområdet, ser man tuftene etter husmannsplassen på Stavanesodden.
©norgeskart.no, Utklipp fra 2023.

Rydningsrøys 1

En liten, lav røys som er ganske overgrodd. Den måler 3 x 2,5 m og er 20 cm høy. Den består av stein i størrelsen 15-25 cm.

Tuft 2

Stor tuft med en kraftig kjellergrøp i vestre halvdel. Kjellergrøpa er tørrmurt i naturstein og måler 2 x 2,5 m og er 1,1 m dyp. Tufta måler 7 x 9 m med store syllesteiner i hjørnene. Tufta ligger midt på flaten i skrånende terreng.

Figur 23. Kjellergrøpa i Tuft 2, sett mot vest.

Tuft 3

Tuft ytterst på flaten. Den har antydning til grop i vestre halvdel mens østre halvdel bare sees som en vag steinsatt kant. I vest er det en kraftig voll som er 1,5 m bred. Tufta måler 4 x 6 m, mens gropa måler 2 x 2 m og er 25 cm dyp.

Figur 24. Tuft 3 sett mot vest. Vollen og gropa er bakerst ved grantreet.

Kjellergrop 4

En kjeller er gravd inn i en skråning og danner nå et delvis oppmurt søkk. Det ble ikke funnet spor som kunne si noe om størrelsen på huset som har stått over. Kjelleren måler 3 x 3 m og har bevart mur opp til 1 m høyde, men skråningen fortsetter til 1,3 m høyde. Muren er laget i naturstein.

Figur 25. Kjellergropa i tuft 4, sett ovenfra imot vest.

Mulig tuft 5

En flate gravd ut i skråning, med to mulige syllesteiner på hvert hjørne mot vest. ikke sikre syllesteiner i Ø, men SØ hjørne er dekket av store stubber. Flaten måler omtrent 5 x 5 m

Figur 26. Ryddet flate med mulig tuft 5, sett mot sørvest.

Rydningsrøys 6

En lav, mosegrodd rydningsrøys i skråning som måler 4x4 m. Den er bygget av stor steiner i størrelsen 20 - 40 cm lagt i et lag.

Figur 27. Rydningsrøys 6 med veikåker kapell ovenfor, sett mot sørøst.

Rydningsrøys 7

Rydningsrøys kastet ut en skråning mot vannet, på nedsiden av åkerrein. Røysa er lav med stein i varierende størrelse. Rydningsrøysa måler 4 x 6 m

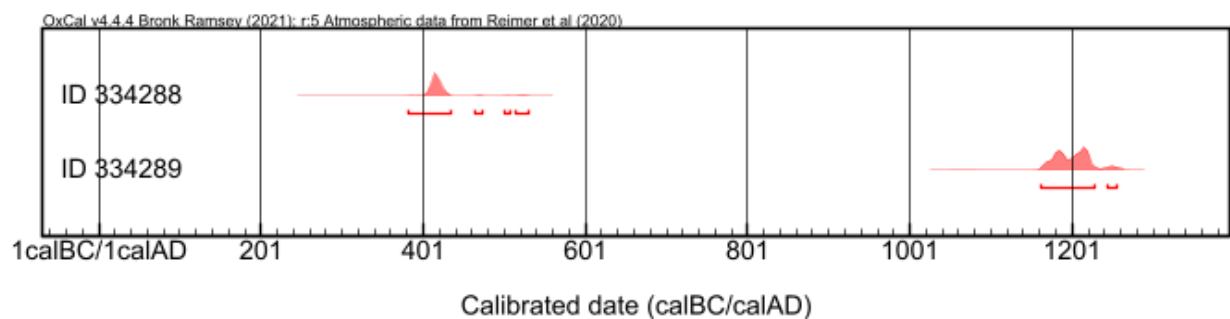

Figur 28. Åkerrein med rydningsrøys 7 på nedsiden, sett mot nordvest.

Datering

Det ble sendt to prøver til datering, en fra hver av dyrkningsflatene. Prøvene ble datert hos NTNU (se vedlegg).

ID-nr.	Prøvenr.	Tolkning	Datert materiale	C14-år BP	Kal. alder (2 σ)	Lab.ref.
ID 334288	P2	Dyrkingslag	Rogn/kirsebær, 1 bit	1646 ± 14	382-532 e.Kr	TRa-26994
ID 334289	PS22	Dyrkingslag	Bjørk	851 ± 19	1162-1254 e.Kr.	TRa-26993

Figur 29. Dateringskurve for de to dyrkningsflatene, kalibrert med OxCal.

Diskusjon

Kulturminnene rundt Veikåker og de mange løsfunnene viser at det har vært menneskelig bosetning ved Veikåker langt tilbake i tid. Vi vet dessverre ikke nærmere hvor løsfunnene av flint fra Stavanesodden er funnet. Er de funnet tett på Krøderen er det sannsynlig at funnene er fra eldre steinalder, en periode hvor det ikke var fast bosetning. Slike flintfunn er da en indikasjon på en midlertidig boplass for mennesker som baserte seg på sanking, jakt og fiske. Det er ikke kjent spor etter fast bosetning nær Veikåker fra yngre steinalder, når menneskene blir mer bofaste og begynner å dyrke jorda. Innenfor planområdet er det kjent en gravrøys nede ved Krøderen, og i skogen ovenfor gården kjenner man til to gravrøysen til. Slike røysen dateres ofte til bronsealderen eller førromersk jernalderen. Det er naturlig å tenke at disse røysene er spor etter bofaste mennesker i nærområdet.

Det ble gjort funn av to dyrkningsflater under årets registrering, en (ID 334288) datert til romertid/folkevandringstid (382 – 532 e.Kr) med en yngre, udatert fase, og en dyrkningsflate datert til høymiddelalder (ID 334288). Mange steder i Sør-Norge opphører bebyggelse og dyrking ved slutten av folkevandringstid og inn i merovingertid på 600-tallet (Gundersen 2019, s 101-115). Den eldste fasen i dyrkningsflate ID 334288 kan derfor ha vært i bruk en kortere periode før området ble liggende brakk, frem til området nok en gang ble ryddet og man får et nyere dyrkningslag over det gamle.

Dyrkningsflaten på det nedre jordet ble datert til høymiddelalderen. Mellom vikingtid og 1300-tallet ser man en økning i antall gårder på Østlandet, og mange av disse ligger i utkantsområdene (Myhre og Øye 2002, s. 241- 233). Om dette er et tegn på en jordbruksekspanasjon ved Veikåker rundt denne tiden, kan den andre ryddingen av jordet ved kirken ha foregått samtidig.

De fleste av løsfunnene fra Veikåker kan dateres til vikingtid. Våpen og verktøy stammer antagelig fra gravkontekster, mens depotfunnet med jernbarrer kan være hensiktsmessig bortgjemt. Alt tyder på at Veikåker var en vel etablert gård i vikingtiden, sentralt plassert for ferdsel og handel opp og ned Hallingdal. Menneskene som bodde der markerte seg i landskapet, som med gravhaug ID 28995. Denne gravhaugen, som ligger et stykke på nedsiden av dagens gårdstun, var trolig synlig fra den viktigste ferdselsveien i området: Krøderen.

Konklusjon

Det ble gjort funn av to dyrkningsflater (ID 334288 og 334289) innenfor det utvidede planområdet for Båtkjølen. Fra før var det kjent en gravrøys (ID 74886) og en gravhaug (ID 28995) innenfor og i kant av planområdet. Dette er kulturminner fra før 1537 de er derfor automatisk freda. Automatisk freda kulturminner har en sikringssone på 5 meter.

Det ble også funnet flere nyere tids kulturminner som ikke er automatisk freda: tufter og røyser knyttet til husmannsplassen Stavanesodden (ID 338752) og en smieplass med slagg (ID 338720). Fra før var det kjent en smietuft innenfor det uregistrerte området (ID 315577)

DRAMMEN 02.02.26

Sølvi Helene Fossøy
Arkeolog

Dateringer

National Laboratory for Age Determination									
14C Result Report									

Fotoliste

Se eget vedlegg i fotomappen

Referanser

Gundersen, Ingar M. 2019. *The Fimbulwinter theory and the 6th century crisis in the light of Norwegian archaeology: Towards a human-environmental approach*. Primitive tider 21

Myhre og Øye, 2002. *Norges Landbrukshistorie I, 400 f.Kr. – 1350 e.Kr.* Det norske Samlaget. Oslo

Mørch, Andreas. 1974. *Krødsherad. Bind I, Gard og Slegt*. Krødsherad kommune. Drammen.

